

II. DOKUMENTY

ODBORY A HESLO GENERÁLNÍ STÁVKY V REZOLUCÍCH Z PŘELOMU LET 1968/1969

Jedním z nejvýznamnějších rysů Pražského jara byla nepochybně občanská aktivita. Rezonovala se stanovisky kulturní obce a do srpna 1968 i s reformním proudem KSČ. S určitým zpožděním vstoupilo na politické kolbiště Revoluční odborové hnutí. Po srpnu však jeho role vzrůstala úměrně tomu, jak vedení KSČ, svazované podpisem moskevského protokolu, ustupovalo z dosažených pozic. Občanská společnost si nadále uchovávala chápaný vztah a sympatie k představitelům leda¹, ale postupně se zbavovala iluzí o možnostech KSČ udržet v zemi demokratický kurs.

Na přelomu let 1968–1969 bylo Revoluční odborové hnutí vlastně jedinou z velkých společenských organizací, která spočívala na demokratických základech. Její funkcionáři nebyli jmenováni ani kooptováni, ale řádně zvoleni v tajném hlasování. Právě proto mohly odbory vystupovat jako legitimní mluvčí pracujících a v jistém smyslu i celé demokraticky orientované veřejnosti. Nebylo také náhodou, že heslo generální stávky vzešlo v kritické situaci – v souvislosti s kampaní kolem kandidatury Josefa Smrkovského na funkci předsedy Federálního shromáždění – z jednání odborových svazů.

---

1 Podle výzkumu veřejného mínění z 28.8.1968 byla stupnice důvěry Pražanů k těmto politikům následující: 1. Alexandr Dubček (90 %), 2. Ludvík Svoboda (81 %), 3. Oldřich Černík (41 %), 4. Josef Smrkovský (33 %), 5. Čestmír Císař (22 %), 6. Ota Šik (10 %). Přitom na otázku, zda souhlasí s projevem Alexandra Dubčeka po návratu z Moskvy, odpověděli dotazovaní Pražané takto: 1. Rozhodně ano: 24 %. 2. Za současných podmínek ano: 71 %. 3. Ne: 5 %. Časová podmínčnost souhlasu naznačuje už první ústup z předchozí bezvýhradnosti. – Výsledky mimořádného výzkumu „Veřejné mínění Pražanů“, provedeného dne 28.8.1968. *Ústav pro výzkum veřejného mínění, Praha 1968, (rozmnženo), s. 2.*

Prameny, z nichž lze celkem spolehlivě rekonstruovat průběh celého sporu, tvoří především rezoluce, osobní dopisy a denní tisk. Z hlediska dobové frekvence a věcné vypovídací hodnoty mají nepochybně klíčové postavení *rezoluce*. Neznamenají pro tuto dobu diplomatické novum (pojem rezoluce označoval už různá panovnická rozhodnutí a sněmovní usnesení), ale nová je šíře jejich uplatnění. Závažnost rezolucí jako historických a sociologických pramenů spočívá v tom, že shrnují zásadní usnesení, rozhodnutí, požadavky a podněty vzešlé z jednání, schůzí a shromáždění větších skupin lidí.

V roce 1968 prošly tyto písemnosti několika obsahovými změnami.² V prvních osmi měsících se vyjadřovaly zejména k bezpráví minulosti, nápravě křivd, k ekonomické reformě, přípravě voleb, federativního uspořádání a nejpočetněji k srpnové okupaci. V posrpnovém období se pak jejich tematické spektrum poněkud zužuje. V podstatě lze říci, že až do poloviny prosince mají rezoluce jeden společný znak: staví se za všechny čtyři představitele Pražského jara.³ Akcent na osobu Josefa Smrkovského je pro toto období ještě statisticky nevýznamný. Více se objevuje v osobních dopisech, reagujících na výpady okupantské stanice Vltava a na některé jiné pokusy o jeho skandalizaci.

Zřetelný významový posun zaznamenaly tyto písemnosti po vystoupení Gustáva Husáka na aktivu Lidových milicí 13. listopadu 1968. V zemi, kde bylo celá desetiletí zvykem „číst mezi řádky“ a hledat skrytý smysl každého vybočení z etikety vládnoucích elit, neušlo pozornosti, že slovenský politik tu jmenovitě uvedl jen tři ústavní činitele, bez Josefa Smrkovského. To byl první signál, který vyvolal obavy o jednotu vedoucí „čtyřky“. Tyto obavy se ještě prohloubily neúčastí Josefa Smrkovského na jednání v Kyjevě 7.–8. prosince 1968. Zbystřená pozornost veřejnosti zaregistrovala i další symptomy: sovětská představi-

2 Srov. *Archiv FS ČSFR*, R 111–185, k 7 a R 186–225, k 8. Pokud neuvádím jinak, oprám se i dále o tento archivní materiál a nezištná sdělení dr. F. Cigánka.

3 V některých se objevovala i další jména, jako Č. Císař, B. Šimon, V. Kadlec, M. Galuška.

telé zaslali do Prahy pozdravné telegramy k 25. výročí československo-sovětské smlouvy, ale mezi adresáty chyběl předseda Národního shromáždění. Také sovětský velvyslanec ho „opomněl“ přivítat na oslavě k tomuto výročí. Řada rezolucí na to okamžitě reagovala. Poprvé se také v těchto písemnostech objevila i tendence k radikálnímu způsobu obrany.⁴

Dne 11. prosince zasedal na Pražském hradě výkonný výbor KSČ. Alexander Dubček tu hovořil o naléhavosti řešení kádrových otázek budoucího Federálního shromáždění, ale výkonný výbor nedospěl k žádnému závěru. Usnesl se přenést tuto otázku na pořad plenárního zasedání ústředního výboru a své jednání prohlásil za přísně důvěrné. Avšak ani plénum ÚV KSČ, které se sešlo 12.–13. prosince, tuto otázku neřešilo. Nelze s naprostou jistotou říci, do jaké míry souvisely tyto odklady s taktickým postupem celého vedení, ale jisto je, že se jimi hladina politického napětí nečekaně zvýšila.⁵

Zatímco zasedal ústřední orgán KSČ, docházely redakcím odborového tisku rezoluce ze závodů, které vyjadřovaly rozhodnutí „všemožně“ hájit představitele polednové politiky.⁶ 13. prosince se v Praze sešel ÚV Svazu protifašistických bojovníků, který se hned v úvodu zasedání usnesl vyslat na ÚV KSČ delegaci s požadavkem, aby byl do čela Federálního shromáždění postaven Josef Smrkovský. Ten také před novináři prohlásil: „Nepomýšlím na odchod z funkce ze zdravotních nebo jiných důvodů. Myslím si, že nemám právo opustit frontu, kterou jsem pomáhal formovat na začátku letošního roku. Naše doba, to je boj, do kterého se zařadily milióny lidí, a já bych je měl zradit?“⁷

O pět dní později zazněla na I. sjezdu Českého odborového svazu pracovníků kovoprůmyslu výzva delegátů Královopol-

4 První zmínka o generální stávce se v této souvislosti objevila v dopise odborářů z pražského závodu Náhradí. – Vančura, J.: *Naděje a zklamání. Pražské jaro 1968*. Praha 1990, s. 122.

5 Srov. článek Spory o „federála“ objasněné. *Pravda*, 10.1.1969.

6 *Práce*, 13.12.1968, s. 5.

7 *Večerní Praha*, 13.12.1968. Jedná se vlastně o prohlášení z 10. prosince. Srov. *Práce*, 11.12.1968, s. 1; Vančura, J.: *c.d.*, s. 122.

ských strojírů k neústupnosti od zásad demokratického vývoje a na obranu Josefa Smrkovského.⁸ Od tohoto data přicházely ústředním orgánům rezoluce téměř výhradně k jeho kandidatuře na předsedu FS. V průběhu následujícího týdne došlo Národnímu shromáždění na 250 takových podání. Po 20. prosinci, kdy odborový svaz kováků přijal na svém sjezdu usnesení o generální stávce na podporu tohoto požadavku, připojily se k tomuto stanovisku i rezoluce jiných odborových svazů a organizací.⁹

Do tohoto napětí zasáhl 22. prosince Gustáv Husák vystoupením na plénu ÚV KSS, tři dny nato projevem v Československé televizi a 29. prosince v SNR. Stal se tak hlavním nástrojem sovětského tlaku a zároveň vnesl do celé kampaně nacionální prvek. Tak to také kvalifikovala celá řada českých i slovenských rezolucí. Jen mezi vánočními svátky jich Národní shromáždění přijalo více než 100. Lidé vycítili, že tu zdaleka nejde jen o osobu či národní zájem, ale že se tu hraje o celou příští tvářnost československé politiky. Nejpočetnější odborové svazy vyhlásily stávkovou pohotovost. 27. prosince se mimořádně sešel ústřední výbor odborového svazu kováků, aby zhodnotil vzniklou situaci a prohlásil, že v případě nezbytnosti nebude váhat s vyhlášením stávky.¹⁰ Téhož dne přijeli narychlo do Prahy tajemník ÚV KSSS K. F. Katušev a náměstek ministra zahraničních věcí SSSR V. V. Kuzněcov. Příznak generální stávky ohrožoval zájmy Moskvy i vedení KSČ. Byla to první akce směřující vlastně proti němu. Hned po Novém roce se obrátil představitel kováků otevřeným dopisem na Gustáva Husáka a ještě 4. ledna docházely Národnímu shromáždění rezoluce s ujištěním, že dělnictvo je připraveno dostat svému slovu. Předsednictvo ÚV KSČ se ocitlo v izolaci. Svědčí o tom i jeho nevýrazné prohlášení z 3. ledna. Volání po důvěře a klidu už na stále uklidňovanou veřejnost nepůsobilo. Musel přijít silnější argument, a ten obstaral nakonec sám Josef Smrkovský. 5. ledna 1969 vystoupil v rozhlase

8 *Práce*, 19.12.1968, s. 1, 3.

9 *Práce*, 21.12.1968, s. 1.

10 *Práce*, 27.12.1968, s. 1, 3. Viz dok. č. 8.

a televizi a požádal o stažení hesla generální stávky na jeho podporu.¹¹

Přibyla tak další peripetie do dějin odborového hnutí. Prostor pro otevřené vystoupení se zúžil natolik, že se k podobné akci už nevzchopilo. Také Josef Smrkovský si uvědomoval tíhu nastalé situace.¹² Ústupky a kompromisy zachraňoval hodnoty, s nimiž spojoval celý svůj život: socialismus a „historické“ postavení komunistické strany. Byla to pro něho jediná alternativa. Stín, který nemohl překročit. Nepřekročilo jej ani Revoluční odborové hnutí. Pokusilo se ještě na VII. všeodborovém sjezdu a i v některých dílčích iniciativách později o legální opozici,¹³ ale i tyto kroky nakonec selhaly. Měly však význam pro uchování kontinuity a vědomí hodnot probuzených Pražským jarem.

Tyto dramatické události ve zkratce zachycuje výběr následujících dokumentů. Jsou přetištěny podle vžitých edičních pravidel a zásahy do textu se týkají pouze zřejmých písařských chyb, interpunkce a správného psaní velkých písmen. Formální náležitosti, které mají význam pro vnější a vnitřní kritiku, jsou zhruba následující:

Rezoluce větších odborových organizací jsou zpravidla psány na papíru s předtištěnou hlavičkou a ověřeny razítky jedné či více dílenských organizací, závodního výboru KSČ a vedení podniku. Všechny rezoluce dochované v archivu FS ČSFR jsou psány strojem na typizovaném formátu A4. U některých je připojena poznámka, že kopie byla postoupena i jiným ústředním orgánům nebo sdělovacím prostředkům. Zdá se však, že tento postup byl praktikován i v případech, kdy poznámka o tom chybi.¹⁴

Vnitřní skladba rezolucí má v podstatě tři části. Zpravidla začíná úvodní formulí: „My, pracující..., shromáždění dne ...“

11 *Práce*, 6.1.1969, s. 1, 3. Viz dok. č. 17.

12 Svědčí o tom mimo jiné i to, jakou péči věnoval přípravě projevu, kterým se pokusil zhodnotit celou kampaň. Viz dok. č. 17, pozn. 5.

13 Podrobněji o tom viz Tesař, J.: Otseč „privodnyje remni“. *Kontinent. Literaturnyj, obščestvenno-političeskij i religioznyj žurnal*, 1990, č. 62, s. 195-10.

14 Až na některé výjimky však odborový tisk došlé rezoluce jen souhrnně komentoval nebo otiskoval v kráceném znění. Viz dok. č. 1.

Někdy tato formule chybí a text začíná přímo: „Velice nás zne-
pokojuje... Pracující... rozhořčeně odmítají...“ apod. Obsah vlast-
ního sdělení tvoří požadavky větší informovanosti, garancí proti
návratu kabinetní politiky, nesouhlas s Gustávem Husákem,
případně s názory Vasila Biľaka. Následují závěrečné formula-
ce typu: „Stojíme plně za... Nesmíme dopustit... Připojujeme se
ke stanovisku kováků“ apod. Hlavní požadavek – kandidatura
Josefa Smrkovského – bývá sankcionován stávkou.¹⁵ Závěr je
pak obvyčejně stručný, nezřídka vyjádřen heslem: Jsme s vámi,
buďte s námi. Jen ojediněle, jako např. v rezoluci ZV ROH Jisk-
ra Tábor, je mezi vlastní požadavky a závěrečné heslo vsunuta
ještě zdůvodňující formulace: „Protože nemáme možnost působit
na politický vývoj normálními občanskými prostředky, přede-
vším volbami do všech státních orgánů, musíme se uchýlit k za-
slání této rezoluce.“¹⁶

V merituu věci se rezoluce shodují i s dopisy a telegramy adre-
sovanými přímo Josefu Smrkovskému. Jejich rozlišení spočívá
jen ve formálních znacích běžné korespondence. V obou přípa-
dech jsou však důležité rukopisné zásahy, které vznikly u pří-
jemce. V pravém horním rohu bývá připsáno číslo původního
chronologického řazení (archivní zpracování je abecední podle
okresů), u některých požadavků jsou na okraji číselné symboly,
zřejmě odkazy na jiné rezoluce podobného obsahu. Příjemce
však později (patrně pro velký příliv písemností) od tohoto způ-
sobu registrace upustil. Důsledněji se objevuje podtrhávání ba-
revným fixem nebo propisovací tužkou. Svědčí o obsahové orien-
taci příjemce a také o tom, že se tato podání pečlivě zkoumala,
tj. že mohla skutečně působit na politická rozhodnutí.

Význam těchto pramenů spočívá ovšem i v jejich početnosti
a stavu dochování. Z dokumentace Archivu FS ČSFR vyplývá,
že v průběhu celé kampaně až do 13. ledna 1969 došlo Národní-
mu shromáždění 950 rezolucí a přes 400 osobních dopisů k obsa-

¹⁵ *Archiv FS ČSFR*, R 154, 171-73, 176, k. 7; R 197 a 213, k. 8. Srov. také *Práce*,
19., 21., 27., 28. a 30.12.1968. Poslední rezoluci, v níž se horníci solidarizují se
stanoviskem kováků, připomněla *Práce* ještě 4.1.1969.

¹⁶ *Archiv FS ČSFR*, R 213, k. 8. Viz dok. č. 10.

zení funkce předsedy FS. Ze Slovenska přišlo před prosincovým vystoupením Gustáva Husáka 15, po jeho vánočním projevu 25 rezolucí a na 200 osobních dopisů s výslovnou podporou Josefa Smrkovského. Z celkového počtu došlých rezolucí byla jen jedna (ONV Znojmo) negativní. Z územního hlediska je v této dokumentaci zastoupeno 73 ze 108 okresů (67,5%) z obou republik. Nejvíce rezolucí pochází z Prahy, Žďáru nad Sázavou, Bratislavy, Žiliny, Olomouce, Liberce a Plzně.

Tato čísla mají sama o sobě vypovídací hodnotu a v kontextu s uváděnými dokumenty pomáhají odkrýt přístupy k úplnější interpretaci faktů o kolektivním vědomí na přelomu let 1968–1969.

Jindřich Pecka

1

1968, 12. prosince, Praha – Rezoluce, kterou ZVROH ČKD Tatra Smíchov reagoval na neoficiální zprávy o chystaném odvolání Josefa Smrkovského z funkce předsedy NS a na projevy kabinetní politiky.

[...] ^a

Jsme nespokojeni s pronikáním nežádoucí kabinetní politiky, jejímž posledním příkladem jsou informace o výsledcích jednání našich vládních a stranických představitelů v SSSR¹, neboť zpráva, že jejich jednání „probíhalo v přátelském ovzduší“, nám nic neříká. Protestujeme proti všem činnostem ohrožujícím další osud polednového vývoje naší politiky a sdělujeme, že jsme připraveni tento kurs i jeho představitele všemožně hájit...^b Očekáváme proto jasnou a jednoznačnou odpověď k uvedeným zneklidňujícím zprávám.

[...] ^c

Práce, 13.12.1968, s. 5

^a Úvodní komentář redakce o docházejících rezolucích vyjadřujících obavy o osud polednové politiky, zejména Josefa Smrkovského. O rezoluci odborové organizace závodu Tatra Smíchov se tu doslova píše: „Závodní výbor ROH závodu Tatra Smíchov tlumočil ÚV KSČ pobouření zaměstnanců nad

zprávami, které vyvolaly neklid a politickou nejistotu. Podle neoficiálních zpráv se týkají údajně připravovaného odstoupení soudruha Josefa Smrkovského z funkce předsedy Národního shromáždění.“

- 1 Týká se to schůzky vedoucích představitelů KSČ a KSSS v Kyjevě ve dnech 7.–8.12.1968. Československou delegaci tvořili: L. Svoboda, A. Dubček, O. Černík, G. Husák a L. Štrougal. Chyběl J. Smrkovský. Tlak Moskvy na jeho odstranění byl víc než zřejmý (srov. Mlynář, Z.: *Mráz přichází z Kremle*. Praha 1990, s. 271; *Osem mesiacov Pražskej jari*. Bratislava 1990, s. 215 a n.) a čs. veřejnost to pochopila. Zpráva o „srdečném ovzduší“ kyjevského jednání se stala terčem lidového vtípu a posměchu, ale podnítila i další rezoluce ze závodů. – (*Archiv FS ČSFR*, R 173, 176 k 7 aj.) Dne 10. 12. veřejně vystoupil J. Smrkovský, aby uvedl na pravou míru zvěsti kolující o jeho zdravotním stavu po srpnové internaci a ujistil novináře, že neodchází z politického života (*Práce*, 11.12.1968; *Večerní Praha*, 13.12.1968).
- b Krácení vyznačené redakcí.
- c Podpis: ZV ROH ČKD oborový podnik, závod Tatra Smíchov.

2

1968, 18. prosince, Praha. – *Stanovisko k situaci kolem kandidatury Josefa Smrkovského na funkci předsedy FS, které předložila sjezdu Čs. odborového svazu pracovníků kovoprůmyslu delegace Královopolských strojřen v Brně.*

Obracíme se znepokojení na vedoucí představitele strany, vlády a poslance NS s výzvou, aby nedopustili další oklešťování svobod a práv, které byly po Lednu přislíbeny a které vyjadřují přání pracujících. Zvláště poslední informace o možném odvolání soudruha Smrkovského z funkce předsedy NS vyvolaly nelibost a rozhořčení, neboť taková skutečnost by byla v rozporu s přáním většiny. Máme za to, že odstoupení předních činitelů strany a vlády je vyvoláno nátlakem extrémních sil, které nemíní počítat s hlasem a přáním našeho lidu.¹

Práce, 19.12.1968, s. 1, 3.

---

1 O tom, koho delegáti odborového svazu kovářů považovali za „extrémní síly“, svědčí jejich otevřený dopis V. Biřákoví z 20.12.1968 (viz dok. č. 4) a G. Husákoví (dok. č. 12), kde přímo uvádějí, proč chápou jeho požadavek jako extrémní.

3

1968, 18. prosince, Bratislava. – *Zváz pracujúcej mládeže hlavného mesta Slovenska predsedníctvu Národného shromáždění. Dopis vyjadřující důvěru Josefu Smrkovskému.*

Vážení súdruhovia.

Mestská rada Zväzu pracujúcej mládeže¹ hlavného mesta Slovenska považuje za správne informovať Vás o stanovisku ustavujúcej konferencie Zväzu pracujúcej mládeže mesta Bratislavy k súčasnej politickej situácii.

Opätovne zdôrazňujeme svoju dôveru predsedovi Národného zhromaždenia s. Josefovi Smrkovskému a žiadame Vás, aby ste ako členovia jedného z najvyšších ústavných orgánov republiky naďalej rešpektovali politickú a morálnu autoritu, ktorú s. Smrkovský požíva na svojom poste predsedu najvyššieho orgánu štátnej moci ČSSR.

So súdružským pozdravom

[...] ^aMestská rada Zväzu pracujúcej
mládeže Bratislavy

Archiv FS ČSFR, R 156, k. 7.

1 ZPM SSR byl mládežnickou organizací, která vznikla v r. 1968 po rozpadu ČSM. Orientoval se na mládež průmyslových závodů, ústavů, úřadů, dopravy a služeb. V únoru 1969 se stal členem Združení dětských a mládežnických organizací Slovenska a svou činnost ukončil vznikem SZM na ustavující konferenci 24.–25. dubna 1970. – *Mládí světa*. Praha, MF, 1983, s. 238.

a Razítko a podpis.

4

1968, 20. prosince, Praha. – *Otevřený dopis Vasilu Biřakovi, v kterém delegáti I. sjezdu Českého odborového svazu pracovníků kovoprůmyslu reagují na jeho rozhovor pro Daily World.*

Pane Vasile Biřaku,

chápeme, že jste své názory uveřejnil v americkém listě *Daily World*¹, protože u nás – kromě proslulých shromáždění v Čechii

a Lucerně² nebo novin Zprávy či vysílačky Vltava³ – není platforma, na níž byste se své osobní názory odvážil přednést. Podivujeme se Vaší odvaze, s jakou ostouzíte československý lid a jeho dělnickou třídu před americkými soudruhy a formou, s jakou rozšiřujete zcela nesprávné informace.

Odmítáme Vaše tvrzení, že náš lid se dává ve svých akcích za lidskou tvář socialismu svěst vlivy zahraničí, že jsme podvedeni imperialisty nebo dokonce jejich nástrojem. Jsme jednotni ve vůli uskutečnit socialismus s lidskou tvář a proto nesouhlasíme s Vašimi provokacemi na stránkách cizího tisku.

Jako zástupci miliónové obce českých kováků prohlašujeme, že náš sjezd byl ve znamení výrazné solidarity s požadavky Dubčeka a Akčního programu KSČ a s deseti požadavky vysokoškolských studentů,⁴ s listopadovým prohlášením spisovatelů a novinářů a kulturní fronty.⁵ Měli jsme radost, že jsme na svém sjezdu mohli uvítat delegaci studentů, spisovatelů a novinářů a ujistili jsme je svou solidaritou, neboť víme, že naše názory jsou i jejich a jejich názory bereme za své.⁶

S Vámi můžeme souhlasit pouze v jednom – že dělnická třída není jednotná. Není jednotná s Vámi, neboť Vás již během letošního jara přestala považovat za mluvčího a natož za svého představitele.

Práce, 20.12.1968, s. 3.

1 *Daily World*, 17.12.1968.

2 Byla to shromáždění zejména starých členů KSČ a těch, kteří přijali výklad srpnové okupace jako akt „bratrské pomoci“. Zvláště bouřlivě vyjádřili tento postoj na aktivu konaném 9.10.1968 v Osvětovém domě Čechie v Praze 8 - Libni. Podle dochovaného zápisu Boženy Jodasové se tu sešlo 575 členů KSČ, kteří dlouhotrvajícím potleskem přivítali delegaci sovětského velení vedenou pplk. Goralenkem a pplk. Kozarovem. Předsednictvo tvořili: J. Jodas, A. Černý, L. Morávek, J. Lang, A. Kapek, E. Famíra, K. Mestek, A. Pospíšilová, K. Innemann. – *ÚSD, Sb. 1968 – 1969*. Zápis z besedy 9.10.1968.

3 Už 28.11.1968 vyslovili poslanci kulturního výboru NS požadavek na zákaz těchto okupačních sdělovacích prostředků. Také generální prokurátor vydal upozornění, že „obsahem tiskoviny Zprávy je páchan trestný čin“. V průběhu prosince se v této záležitosti mimořádně angažovaly jednotlivé odborové svazy. K dramatickému vyhocení pak došlo v lednu 1969. - *Srov. Práce*, 29.11.1968; Ruml, J.: *Kalendárium*. Praha 1990, s. 82.

4. Byly to následující požadavky šířené jako „Studentské desatero“:
1. Základem naší politiky je a bude Akční program KSČ, přijatý na dubnovém zasedání ÚV KSČ.
  2. Nedojde ke kabinetní politice, zejména se obnoví proud informací v obou směrech mezi občanstvem a vedením.
  3. Zavedení cenzury v hromadných sdělovacích prostředcích je dočasné a nebude trvat déle než půl roku.
  4. Nesmí být dotčena svoboda shromažďovací a společovací.
  5. Bude zaručena svoboda vědeckého bádání, literárního a kulturního projevu.
  6. Osobní a právní jistota občana bude zaručena.
  7. Ti, kteří ztratili důvěru a nikdy dostatečně neobjasnili svá stanoviska, nebudou setrvávat ve významných funkcích.
  8. Bude se pokračovat v ustavování podnikových rad pracujících jako orgánů podnikové samosprávy.
  9. Bude zaručena svoboda výjezdů do zahraničí.
  10. V oblasti zahraniční politiky nesmí dojít k naší participaci na akcích, jež jsou v rozporu s cítěním československého lidu, Chartou OSN a Všeobecnou deklarací lidských práv. – *ÚSD, Sb. 1968-1969. SVS, dopis dělníkům a rolníkům, 18.11.1968, příl. 2.*
5. Srov. prohlášení pražských novinářů na aktivu 18.11.1968 v Lucerně, kde se mj. říká: „Jsme vděční naší veřejnosti, dělníkům, rolníkům, kulturním pracovníkům, mládeži, všem lidem dobré vůle za důvěru. Zejména kolektivům závodů, pracovníkům polygrafie a spojů děkujeme za solidaritu... Stavíme se rovněž za stanovisko našich vysokoškoláků... Spolu s veškerým lidem najdeme opravdu čestné východisko z těžké situace republiky. To je naše odhodlání, od něhož neustoupíme. Jsme si vědomi toho, že dnes velmi záleží... na naší mravní pevnosti, abychom za všech okolností vyjadřovali své hluboké přesvědčení a nikdy se nestali hlasateli myšlenek, jimž nevěříme.“ – *Práce, 19.11.1968, s. 3.*
- Podobně vyzněla i rezoluce vědců, umělců a novinářů k současné situaci, přijatá na shromáždění ve Slovanském domě v Praze 26.11.1968: „... cítíme dnes naléhavěji než dříve potřebu účastnit se obtížného a bolestného hledání východisek ze současné situace. Po dělnících a studentech vystupujeme společně i my jako vrstva, která má zvlášť v naší společnosti specifické poslání a vliv. Tohoto vlivu použijeme k trvalému obnovování mravních hodnot ve společenském vědomí, jež je zárukou uchování humanitního charakteru našeho socialistického života.“ – *Listy, 1968, č. 5, s. 3.*
6. Projevilo se to zejména v Dohodě o spolupráci Českého odborového svazu pracujících v kovoprůmyslu a Svazu vysokoškolského studentstva Čech a Moravy ze dne 19.12.1968. V tomto dokumentu se mj. říká: „Český odborový svaz pracujících v kovoprůmyslu vyjadřuje svou podporu nedávné studentské stávce za realizaci deseti bodů SVS a žádá vytvoření takových podmínek pro práci ve vládě, které by umožňovaly profesorům Kadlecovi zůstat členem vlády. SVS Čech a Moravy vyjadřuje svou podporu úsilí pracujících kovoprůmyslu o odstranění aparátníků a byrokratů z vedoucích orgánů ROH a o vytvoření organizace zastupující skutečné zájmy dělníků.“

SVS Čech a Moravy se připojuje k rezoluci Českého svazu pracujících kovo-
průmyslu na podporu s. Josefa Smrkovského.“ - *ÚSD, Sb. 1968-1969. SVS,
Bulletin, č. 1, s. 7 a n.*

5

*1968, 20. prosince, Praha. – Pracovníci n.p. Polygrafia Národ-
nímu shromáždění. Stanovisko k názorům Vasila Biřaka zveřej-
něným v deníku KS USA Daily World a ke kampani kolem Jo-
sefa Smrkovského.*

[...] ^a

Pracující n.p. Polygrafia, Praha 2, Svobodova 1 s rozhořčením
odsuzují názory tajemníka ÚV KSČ Vasila Biřaka uveřejněné
v interview s deníkem KS USA Daily World a přetištěném na-
šimi denními listy dne 19.12.1968 a žádají okamžité odvolání ze
všech stranických funkcí.¹

Stanovisko s. Biřaka hrubě uráží dělnickou třídu a snižuje její
historické poslání v naší socialistické vlasti. Byla to právě děl-
nická třída, která v roce 1948 rozpoznala, kde je její místo a jaké
státní zřízení si zvolí. Tato dělnická třída těžce nesla a nejvíce
také doplácela na léta tak zvaných „deformací“ a velkých omylů
vedoucích státních a stranických pracovníků. Byla to opět děl-
nická třída, která s nadšením přivítala výsledky prosincového
a lednového zasedání ÚV v letošním roce a ihned pochopila jeho
velký obrodný význam. Důkazem toho je i současné jednání
českého sjezdu odborového svazu pracovníků kovoprůmyslu,
kde se soudruzi jednoznačně postavili za důsledné pokračování
v pozitivních rysech polednového vývoje tak, aby pracující měli
možnost plného vlivu na další utváření socialismu v ČSSR a na
jeho osud.

Odmítáme také jakékoliv pokusy o rozdělení jednoty dělnické
třídy a pokrokové inteligence. Ano, stojíme pevně za stranou,
ale oproštěnou od všech, kteří více nebo méně skrytě vracejí
vývoj do minulých let a přispívají tak k rozkolu ve straně i v naší
společnosti.

Nesouhlasíme ani s hodnocením, které pronesl s. Biřak na
adresu novinářů, [sdělovacích prostředků a intelektuální fronty

včetně postoje studentů, za jejichž požadavky jsme se plně postavili^b a nadále je podporujeme. Jsme přesvědčeni, že sdělovací prostředky přispěly v letošním roce značnou měrou k aktivizaci národa v duchu polednové politiky strany, i když jednotlivci, jako např. Kamil Winter nebo Sláva Volný, zklamali.²

Připojujeme se ke stanovisku sjezdu kováků, aby v případě, že bude Josef Smrkovský nebo někdo jiný z předních politických osobností, které mají důvěru národa, odvolán z funkce, vystoupíme i my nejkrajnějšími prostředky na jejich obranu.³

[...]c Dělnický výbor[...]d

na obranu občanských svobod

Dosud podepsalo 520 pracovníků – akce dále pokračuje.

Archiv FS ČSFR, R 197, k. 8

- a Předtištěná hlavička s názvem a adresou podniku. Vlevo adresát, vpravo datum.
- 1 Srov. dok. č. 4, pozn. 1. Novinář Jiří Ruml komentoval celý případ slovy: „V tiskovém orgánu komunistické strany USA Daily World Biřak velice neomaleně napadl naši dělnickou třídu, označil ji jako neuvědomělou a rozmělněnou, aby nějak vysvětlil, že v srpnu nevítrala 'třídní bratry'. Později Biřak obvinil ČTK, že její zpravodaj hrubě zkreslil text rozhovoru. Ovšem dodatečně bylo dokázáno, že šlo o doslovný překlad toho, co americký komunistický list z rozhovoru s Biřakem otiskl. A tak se asi bude muset uvažovat o výměně lidí v ČTK, když nelze vyměnit celou dělnickou třídu.“ - *Kalendárium*. Praha 1990, s. 84.
- b Tato část souvětí je podtržena příjemcem.
- 2 Je to hodnocení dvou redaktorů, kteří odešli pracovat do exilu, vyslovené z perspektivy zúženého horizontu doby. Podobný nádech měl ostatně i otevřený dopis M. Hübla O. Šikovi (16.12.1968). Pokus o nové hodnocení osobnosti Slávy Volného viz *Studentské listy*, 1990, č. 19, s. 3.
- 3 Pro dokumenty z konce roku 1968 a ledna 1969 je vůbec příznačný jakýsi ostych před slovem stávka nebo dokonce generální stávka. V tuto chvíli se totiž stará dělnická zbraň obrací proti vedení KSČ, tedy i proti osobnostem spojovaným s nadějami Pražského jara a srpnovým odporem proti okupaci. Snad proto se mnohé rezoluce uchylují k formulacím o radikálních prostředcích, o solidarizaci s usnesením odborového svazu kováků apod. Jak si povšiml už Jiří Vančura (c. d., s. 125), i Josef Smrkovský jako by se bál vyslovit termín generální stávka a pokud nebylo vyhnouti, mluvil jen o stávce.
- c Razítko ZV ROH a podpis.
- d Razítko ZO KSČ a podpis.

1968, 20. prosince, Jihlava. – ZV ROH Dopravního podniku v Jihlavě Národnímu shromáždění. Rezoluce ke kampani kolem Josefa Smrkovského.

Vážení soudruzi.

My, pracující Dopravního podniku města Jihlavy, se plně ztotožňujeme s prohlášením ZV ROH Královopolské strojírny v Brně a plně solidarizujeme s [10 požadavky vysokoškoláků]^{a 1}, protože plně vyjadřují též naše zájmy a tužby.

Se znepokojením konstatujeme podstatné [zhoršení politické situace]^b a snahy o [návrat ke kabinetní politice].^c Projevilo se to především v naprosté neinformovanosti o nedávné schůzce v Kyjevě, kde lakonickým sdělením, že jednání proběhla v přátelském a srdečném ovzduší, atd., jen těžko může vnést klid k jakékoliv práci. Velmi nás znepokojuje též skutečnost, když se mluví o případných [personálních změnách]^d, stále častěji se objevuje jméno předsedy NS s. [Josefa Smrkovského]^e, člověka, který celý svůj život zasvětil boji za národní samostatnost obou našich národů. S politováním též konstatujeme, že člověk na svém místě, ministr školství prof. dr. Kadlec, odmítá kandidovat v nové vládě z důvodů nedostatku informací o důležitých politických problémech.

Na druhé straně [názory Vasila Biřaka nás nemohou nechat netečnými].^{f 2} Taková jeho prohlášení, jako „že kteří s tím nebudou souhlasit (rozumíme oklešťování občanských práv a svobod), ať ze strany vystoupí, žádné neštěstí“ a dále „některé členy bude nutno podepřít vzhledem k jejich chabému marxistickému vzdělání“ – dělají dojem na celý náš pracovní kolektiv, že jsme stavěni do role prostáček, které je třeba vést a za případné vlastní názory, které nejsou v souladu se zjevenou pravdou takovýchto funkcionářů, je třeba náležitě potrestat. To jsou praktiky doby ne tak vzdálené, ke které, jak všichni věříme, se nebudeme již nikdy vracet. Souhlasíme, aby členové odcházeli, ovšem ti, kteří nechtějí dělat polednovou politiku, a zůstávali ti, kdo v duchu ledna pokračovat chtějí a mohou, protože mají plnou důvěru prostých členů strany a obou našich národů.

Věříme, že jako naši zákonní představitelé uděláte vše, aby se dále rozvíjely myšlenky a ideály čs. léta, protože jedině tak je možno zachovat jednotu našeho lidu a posilovat autoritu všech našich představitelů a orgánů.

Archiv FS ČSFR, R 173, k. 7

-
- a Podtrženo příjemcem.
  - 1 Srov. dok. č. 4, pozn. 4.
  - b Podtrženo příjemcem.
  - c Podtrženo příjemcem.
  - d Podtrženo příjemcem.
  - e Podtrženo příjemcem.
  - f Podtrženo příjemcem.
  - 2 Srov. dok. č. 4, pozn. 1, dok.č. 5, pozn. 1.

7

1968, 22. prosince, Bratislava. – Telegram celoakademického výboru ROH Slovenské akademie věd vyjadřující plnou důvěru a podporu Josefu Smrkovskému.

Celoakademický výbor ROH jménem 3000 pracovníků Slovenské akademie věd vyslovuje plnou podporu Vaší kandidatuře na předsedu federálního parlamentu. Vaše osobnost je nám zárukou, že tento orgán bude skutečným strážcem ústavnosti v naší vlasti. Uděláme všechno, abychom Vás podpořili ve Vaší zodpovědné práci pro lid Československé socialistické republiky.

Práce 23.12.1968, s. 3

8

1968, 27. prosince, Praha. – Rezoluce ÚV Českého odborového svazu pracovníků kovoprůmyslu k situaci kolem volby předsedy FS, vyzývající k připravenosti prosadit kandidaturu Josefa Smrkovského stávkou.

Ústřední výbor Českého odborového svazu pracovníků kovoprůmyslu projednal na mimořádném zasedání 27. prosince 1968 politickou situaci, která se postupně vytvořila kolem přípravo-

vané volby předsedy Federálního shromáždění ČSSR. Tato situace se zejména vyhroutil po uveřejnění usnesení ÚV KSS, po projevu prvního tajemníka ÚV KSS dr. Gustáva Husáka a předsedy vlády Oldřicha Černíka.¹

Pracující kovoprůmyslových závodů a podniků vyjadřují n souhlas se zamýšleným obsazením funkce předsedy Federálního shromáždění kýmkoli jiným než soudruhem Josefem Smrkovským. Kováci jako voliči navrhuji soudruha Smrkovského jako svého kandidáta na funkci předsedy Federálního shromáždění a doporučují jeho opětné zvolení.

Na mimořádné schůzi se ÚV sešel proto, že se pracující mnoha závodů a podniků dotazovali, zda již nyní není čas vyhlásit stávkou ve smyslu usnesení ustavujícího sjezdu našeho svazu.² Ústřední výbor se po zvážení situace obrací ke všem základním organizacím svazu s doporučením, aby požadavek kandidatury soudruha Smrkovského byly připraveny prosadit i stávkou jako krajním prostředkem, nebude-li dosaženo řešení jinou cestou. ÚV se cítí plně vázán zmíněným sjezdovým usnesením a prohlašuje, že v případě nezbytnosti nebude váhat s jejím vyhlášením.

Ústřední výbor odborového svazu se zároveň obrací otevřeným dopisem přímo na všechny poslance dosavadního Národního shromáždění a vyzývá je jménem pracujících českých kovoprůmyslových závodů a podniků, aby bez ohledu na národnost dali svůj hlas soudruhovi Josefu Smrkovskému. V soudruhu Smrkovském spatřují pracující obou našich národů jednoho z tvůrců a čelných představitelů polednového vývoje, důsledného odpůrce kabinetní politiky, funkcionáře, který nám skýtá záruku dodržování ústavnosti a suverenity našeho státu. Z těchto důvodů – nikoli z národnostních hledisek – nemůžeme souhlasit s odvoláním soudruha Smrkovského z funkce nejvyššího zákonodárného orgánu.^a

Ústřední výbor odborového svazu současně vyzývá všechny politické a státní činitele a celou Národní frontu ČSSR, aby dbali mínění našeho lidu a až do uskutečnění řádných demokratických voleb zákonodárných orgánů, nejpozději do konce roku 1969, nebyly činěny žádné zásadní změny vedoucích představitelů státních a zákonodárných orgánů, kteří mají důvěru lidu.

Současná situace je bezesporu natolik vážná, že již nelze nadále hazardovat s důvěrou pracujících, kteří jsou odhodláni věnovat všechny své síly a schopnosti hospodářskému upevnění a rozvoji ČSSR, ale nehodlají se již nikdy vzdát své účasti na dalším utváření polednové politiky v duchu dubnového Akčního programu KSČ.

ÚV odborového svazu jménem všech pracujících kovoprůmyslových závodů a podniků zároveň žádá příslušné orgány Národní fronty o poskytnutí přijatelných záruk, že nedojde k odstranění soudruha Josefa Smrkovského z čelné funkce v zákonodárném orgánu ČSSR.

ÚV odborového svazu je přesvědčen, že toto stanovisko odpovídá mínění nejen pracujících v kovoprůmyslu, ale i většiny ostatních občanů ČSSR.³ Věříme, že nás v tomto směru podpoří solidárním postojem i slovenští kováři a hutníci.⁴ Jsme rozhodnuti pevně hájit nedotknutelnost všech čelných představitelů polednové politiky, zejména těch, kteří jsou pro všechny lid zárukou, že z nastoupené polednové politiky nesejdeme.

Práce 28.12.1968, s. 1, 3.

- 1 Na zasedání ÚV KSS (22.12.1968) řekl G. Husák doslova: „Soudruh Svoboda jako prezident republiky má plnou podporu jak KSS, tak i slovenského lidu. O předsedovi federální vlády se rozhodlo na posledním zasedání ÚV KSČ. Předsednictvo ÚV KSS za daných okolností považuje za spravedlivé, aby v čele Federálního shromáždění ČSSR byl představitel slovenského národa.“ (*Práce*, 23.12.1968, s. 3.) To vyvolalo napětí, které se pokusil uklidnit O. Černík. Ve svém středovečerním projevu nasadil familiární tón: „On ten Smrkovský není ještě tak starý, aby musel odejít na odpočinek... on může ještě mnoho pro stranu a republiku udělat...“ - Ruml, J.: c.d., s. 85-86.
- 2 Už od 12.12.1968 docházela do redakcí prohlášení různých odborových organizací vyjadřující odhodlání „všemožně hájit“ polednové politiky (viz dok. č. 1). Předseda přípravného výboru odborového svazu kovářů Oldřich Balám také ve svém projevu na ustavujícím sjezdu dne 17.12. zdůraznil přesvědčení, že „jednou ze základních podmínek posrpnové normalizace života v našem státě je, aby v čele politických, státních a odborových organizací byli lidé, kteří mají vysokou důvěru“. Následující den vyslali účastníci sjezdového jednání delegaci k J. Smrkovskému, který vyhověl jejich pozvání a odpoledne přišel do Sjezdového paláce. Ještě před jeho příchodem se sjezd ztotožnil s rezolucí Královopolských strojírů Brno proti jeho odvolání z funkce. (Viz dok. č. 2). To se pak projevilo i ve sjezdovém usnesení z 20.12.1968. Podle zpravodajství odborového tisku se ustavující sjezd ko-

váků mj. usnesl, že „v případě odvolání soudruha Smrkovského nebo jiných špičkových státníků a stranických funkcionářů, kteří mají důvěru pracujících, vyhlásí generální stávkou“. - *Práce*, 21.12.1968, s. 1.

- a Celý odstavec je vytištěn tučně.
- 3 Srov. zpravodajství deníku *Práce*: Delegace u J. Smrkovského (22.12.1968, s. 1), Zemědělci hlasují pro Smrkovského (22.12., s. 1), Podpora J. Smrkovskému (23.12., s. 3), Náš lid důvěřuje J. Smrkovskému. Už nikdy kabinetní politika (28.12., s. 1, 3), Kdo do funkce předsedy FS (29.12., s. 1, 5), Vůli lidu nelze přehlížet (30.12., s. 1), Politik, jenž má důvěru, Hlasy pro J. Smrkovského (2.1.1969, s. 1, 2), Horníci podporují stanovisko kováků (4.1.1969, s. 3) aj.
- 4 Učinily tak např. Východoslovenské železárně v Košicích, Městská rada svazu pracujících mládeže v Bratislavě (viz dok. č. 3), Svaz slovenských filmových a televizních umělců, Svaz slovenských divadelních umělců, Slovenské národní divadlo, vydavatelství Tatran, OV ČSM Trenčín, celoakademický výbor ROH SAV v Bratislavě (viz dok. č. 7) aj.

9

1968, 27. prosince, Beroun. – *ZV ROH Průmstav Beroun Národnímu shromáždění. Rezoluce ke kampani kolem Josefa Smrkovského.*

[...]ª

Velice nás znepokojuje vývin politické situace v poslední době. Nemůžeme souhlasit s tímto stavem, neboť nám nedává záruku pokračovat v polednové politice a nedává nám ani dostatek klidu pokračovat v naší práci.

Nedostatek informací, cenzura tisku a odstraňování vedoucích politiků, vzrůstající aktivita zkompromitovaných lidí, jak nám ukázal např. článek s. Biřaka v zahraničním tisku,¹ to jsou události, které nemohou naši pracující přehlédnout.

V poslední době se mluví o výměně s. Smrkovského, což nepřímo potvrdil ve svém televizním projevu i dr. Husák.² Argumentoval tím, že Češi mají na nejvyšších místech své lidi a že by příslušelo, aby Federativní národní shromáždění mělo za předsedu příslušníka slovenského státu. V současné době není jistě rozhodující národnost jednotlivých představitelů našeho státu, ale důvěra, kterou si získali svým postojem v dobách, kdy bylo našim národům nejhůře, jak v lednu, tak i v srpnových

událostech t.r. A to dokázali jak s. Svoboda, Dubček, Černík, tak i s. Smrkovský. Naši pracující si cení poctivé práce s. Smrkovského pro jeho rozhodný odpor ke kabinetní politice.

Stojíme pevně za s. Smrkovským a věříme, že opět zaujme svoje místo v čele Federativního národního shromáždění.

Nesmíme za žádnou cenu dopustit, aby někdo cizí diktoval, kdo má řídit naši novou federativní socialistickou republiku.

Na vědomí:[...]b

Deník Práce Praha

Čsl. televize Praha

Ústřední rada odborů Praha

P.S. Tato rezoluce byla odsouhlasena na výrobní poradě jednohlasně všemi zaměstnanci střediska dopravního oddělení n.p. Průmstav Beroun.

Archiv FS ČSFR, R 154, k. 7.

a Záhloví s adresou a datem.

1 Srov. dok. č. 4, pozn. 1.

2 Na tento Husákův projev z 25.12.1968 reagovalo velmi mnoho rezolucí a dopisů. ZV ROH ONV Bruntál zaujal 29.12. stanovisko k celé jeho aktivitě v tomto směru: „K názorům JUDr. Husáka, které prezentoval ve svých projevech po návratu z Moskvy v srpnu, dále k zástupcům Lidových milic a v neposlední řadě ve vánočním projevu, podotýkáme jen tolik, že se s nimi neztotožňujeme a plně se stavíme za otevřený dopis formulovaný tomuto politikovi spisovatelem Pavlem Kohoutem.“ (AFS ČSFR, R 157, k 7). Pavel Kohout přímo vyzval dr. Husáka: „Nespojujte s tímto bezprávím své jméno.“ (Práce, 27.12.1968.) První tajemník KSS však spojil své jméno i s jiným bezprávím. Podle všech symptomů už během moskevských jednání. Vlně nesouhlasu se svým postupem čelil zcela v duchu předlednové praxe. Jifí Vančura o tom píše: „Zatímco česká televize referuje o náladě a stanoviscích v závodech, má slovenská televize naříděno odpojovat se od celostátního zpravodajství, kdykoliv padne zmínka o ohlasech Husákova projevu a o sporech kolem jmenování kandidáta na funkci předsedy Federálního shromáždění...“ (c.d., s. 124).

b Dvě razítka: ZV ROH Průmstav Beroun a Dílenský výbor.

10

1968, 29. prosince, Tábor. – ZVROH a výbor ZO KSČ n.p. Jiskra Tábor Národnímu shromáždění. Rezoluce na podporu kandidatury Josefa Smrkovského.

Závodní výbor ROH a výbor ZO KSČ národního podniku Jiskra v Táboře tlumočí názor zdrcující většiny pracovníků podniku a požaduje, aby při ustavení federálních orgánů ČSSR byl s. Josef S m r k o v s k ý postaven do čela Federálního shromáždění. Toto místo odpovídá jeho dosavadní funkci předsedy Národního shromáždění. Snahu obsadit je jinou zatím nejmenovanou osobou musíme považovat za politickou likvidaci soudruha Smrkovského a je nám zcela jasné, proč k tomu má dojít: s. Smrkovský stál v čele obrodného hnutí od ledna 1968 a ani po srpnu neztratil tvář.¹ Za to má plnou důvěru našich pracujících a nedůvěru těch, kteří by chtěli návrat k předlednovým poměrům.

Velice nás zarmucuje, že případ s. Smrkovského se zdůvodňuje národnostními hledisky. Považujeme to za hrubé zneužití národního citění a znepokojuje nás, že je to již druhé uplatnění této zavrženíhodné metody. Prvně se osvědčila, když bylo třeba likvidovat XIV. sjezd KSČ.² Nápadně nám připomíná staré heslo všech imperialistů: Rozděl a panuj!

Nevěříme, že podnět k tomu mohl vyjít ze slovenského národa a jsme přesvědčeni, že s. Husák pouze vybral nejméně vhodný argument pro zdůvodnění požadavků, které jsou nám vnucovány zvenčí bez ohledu na vůli a zájmy našich národů a bez ohledu na slavnostní ubezpečování o nevměšování do našich vnitřních záležitostí.³

Po likvidaci řady méně významných polednových činitelů, kteří měli naši důvěru, má nyní dojít na jednoho ze čtyř nejvýše postavených lidí a můžeme čekat, že to tím nebude skončeno. Nechceme jednoho dne zjistit, že máme v čele lidi, kteří by ve skutečně demokratickém státě museli již dávno zmizet z politické scény.

Protože nemáme možnost působit na politický vývoj normálními občanskými prostředky, především volbami do všech státních orgánů, musíme se uchýlit k zaslání této rezoluce.⁴ Jsme jedné mysli s delegáty sjezdu našeho odborového svazu kováků

a s převážnou většinou ostatních odborářů a jsme [rozhodnutí sáhnout po bezvýsledném vyčerpání mírnějších prostředků ke generální stávce.]^a Věříme však, že naši i zahraniční činitelé vezmou přece jen v úvahu vůli lidu, na kterou se neustále odvolávají.⁵

Ať žije nikým nezkalený bratrský svazek Čechů a Slováků.

Jsme s Vámi, buďte s námi, soudruzi Svobodo, Dubčeku, Černíku a Smrkovský!

[...]^b

Archiv FS ČSFR, R 213, k 8.

- 1 V živé paměti byl zejména rozhlasový projev J. Smrkovského po návratu z Moskvy (29.8.1968), který patřil k nejotevřenějším z projevů našich představitelů. – *Práce*, 30.8.1968. Srov. také *Sedm pražských dnů*. 2. vyd. Praha 1990, s. 313–318; *Sígl, M.: Na vlně 490 metrů*. Praha 1990, s. 104 a n. aj.
  - 2 Naznačily to už první vzkazy G. Husáka z Moskvy směřující k odkladu mimořádného sjezdu KSS (26.–29.8.1968). Po svém návratu vedl delegaci na ÚV KSČ, kde oznámil, že nepřijímá funkci v orgánu zvoleném na XIV. sjezdu. Spolu s ním tak učinila i skupina slovenských delegátů. To byl rozhodný krok k anulaci mimořádného sjezdu KSČ, který přišel ze slovenského vedení. G. Husák se chopil příležitosti a jako první iniciativně zahájil plnění moskevského protokolu. Na zasedání předsednictva ÚV KSS 11. září tento svůj postup označil přímo za základ konsolidace.
  - 3 Tato formulace tábořských odborářů svědčí o tom, že i mimo centrum dění měli lidé správnou představu o důvodech a motivaci politických obrátů, i když znění moskevského protokolu zůstávalo přísně utajeno.
  - 4 Volby se měly původně konat 19. května 1968. Pro všeobecnou nespokojenost s kandidáty vybranými ještě před Lednem rozhodlo předsednictvo NS o jejich odkladu. Normalizační vedení je však vypsaló až na 26. a 27. listopadu 1971, kdy mělo všechny mocenské prostředky plně v rukou.
- a Podtrženo příjemcem.
- 5 Zahraničními činiteli se tu rozumí především Sovětský svaz, který vlastně vyvolal celou kampaň svým tlakem na odstranění J. Smrkovského z politického života. Zasaňoval i do vlastního průběhu událostí, když 27. prosince vyslal do Prahy K. F. Katuševa a V. V. Kuzněcova.
- b Razítka ZV ROH a ZO KSČ. Podpisy předsedů.

1969, poč. ledna, Praha. – ÚV Federace lokomotivních čet Národnímú shromáždění. Stanovisko ke kandidatuře J. Smrkovského na funkci předsedy FS.

[...]ª

Vážení soudruzi,

jsme hluboce znepokojeni vývojem situace kolem osoby s. Josefa Smrkovského, který podle všech dosud dostupných náznaků, zvláště po projevu s. Husáka dne 25.12.1968, již nemá být v budoucnu kandidován jako předseda Federálního shromáždění.¹ V naší Federaci lokomotivních čet sdružujeme strojvedoucí, pomocníky strojvedoucích a mechaniky z celé ČSSR, tedy české a slovenské národnosti.²

Jednoznačně obě národnosti naší FLČ oceňují práci soudruha Smrkovského pro oba naše národy. Je v současné době jedním z nejstatečnějších a nejoblíbenějších politiků u obou našich národů. Je nelogické v současné době jeho odvolání zdůvodňovat národnostním zastoupením ve vedoucích funkcích našeho Národního shromáždění.

Trváme na tom, aby s. Smrkovský i v budoucnu vykonával funkci předsedy Federálního shromáždění. Připojujeme se tímto k rezoluci kováků českých zemí a jejich ustavujícího sjezdu, že v případě odvolání s. Smrkovského vstoupí všech 900 000 odborářů tohoto svazu do stávký.³ Členové naší organizace se k tomuto prohlášení připojují.

Ústřední výbor Federace lokomotivních čet

Zpravodaj Federace lokomotivních čet, leden 1969, s. 1

a 6 řádků redakčního úvodu

- 1 Taktický požadavek, aby v čele FS byl Slovák, vznesl dr. Husák už na zasedání ÚV KSS 22.12.1968. Opakoval jej ve známém televizním projevu 25. a ve vystoupení na půdě SNR 29. prosince.
- 2 Federace lokomotivních čet (FLČ) obnovila svou činnost, která byla násilně přerušena v roce 1947, na ustavující konferenci v dubnu 1968. Přihlásila se k polednovému kursu a směřovala k vytvoření nezávislé odborové organizace. – Podrobněji o tom viz Chyský, J.: Projedou lokomotivní čtyři? *Listy*, 1969, č. 2, s. 5; Steiner, P.: O jedné jednotné federaci, *tamtéž*, s. 6; Federace lokomotivních čet neschválena, *Práce*, 3.12.1968; *Zpravodaj FLČ*, leden

1969, s. 4. „Poučení...“ a na něm založené „historické“ práce 70. a 80. let označovaly pokus FLČ o činnost mimo rámec ROH za tendence, „jejichž řízení bylo v rukou vyložené kontrarevolučních živlů“. – *Poučení z krizového vývoje...*, s. 26; *Přehled dějin československého odborového hnutí*. Praha 1984, s. 520.

- 3 Některé prameny uvádějí 950 000 členů tohoto svazu. K jeho výzvě se připojil mj. i odborový svaz železničářů, který sdružoval na 180 000 členů. – *Práce*, 30.12.1968.

12

1969, 2. ledna, Praha. – Otevřený dopis předsedy Čs. odborového svazu pracovníků kovoprůmyslu ing. Vlastimila Tomana dr. Gustávu Husákovi k jeho názorům vysloveným v souvislosti s připravovanou volbou předsedy FS.

Vážený soudruhu!

Hluboce se nás dotklo Vaše prohlášení na zasedání Slovenské národní rady, kde jste 900 tisíc kováků, kteří pevně stojí za polednovou politikou, vyjádřenou Akčním programem Komunistické strany Československa, označil za extremistické pravice síly, a to jenom proto, že se stavíme za kandidaturu s. Josefa Smrkovského na funkci předsedy Federálního shromáždění ČSSR.

Nikdo v českých zemích neupírá právo slovenským soudruhům na vedoucí místa v ČSSR. Necht' se tak ale stane v demokratických volbách. Jistě je Vám známo, že situace, do které se naše národy ne svou vinou dostaly, je nenormální. V této situaci je podle našeho názoru výměna kteréhokoliv z vedoucích politiků a státníků, s jejichž jménem je spojena polednová politika, hazardováním s osudem republiky. Jejich jména se stala symboly, ke kterým se upírají tužby a naděje obou národů. Jejich pád by měl pro naše národy tragické následky.

Z těchto důvodů považujeme naopak za extrémní Váš požadavek, který v této zjištěné situaci je bezohlednou ranou do týla obou národů. Nechápeme, jak Vy, který se považujete za komunistu, můžete předřazovat právě nyní, kdy je ve hře osud obou národů, otázky úzce nacionální před zájmy dělnické třídy a zájmy socialismu, zájmy celé republiky. Můžeme Vás ujistit, že

kdyby po Lednu vedoucí místo ve státě zaujali výhradně Slováci a obstáli v této těžké zkoušce jako soudruzi Dubček, Svoboda, Smrkovský, Černík, bránili bychom je se stejným úsilím. S důvěrou dělnické třídy a ostatních pracujících nemá nikdo právo hazardovat.

Nechápeme, kdo Vám dal právo označovat nás za extremistické a pravicové síly. Měl byste pochopit, že za takovéto obviňování, které vyvolává prudký odpor u všech českých lidí, nesete plnou odpovědnost. Snad chápete, že nemůžete vnutit Váš subjektivní názor všemu lidu.

Uvítali bychom Vaši účast na našem nejbližším zasedání ústředního výboru odborového svazu, kde Vám dáme možnost Vaše názory vysvětlit.

Ing. Vlastimil Toman
předseda Českého odborového svazu
pracovníků kovoprůmyslu

Práce 3.1.1969, s. 3.

13

1969, 2. ledna, Praha. – ZV ROH ČKD Polovodiče Národnímu shromáždění. Rezoluce na obranu Josefa Smrkovského.

[...]a

Vážení soudruzi,
pracující závodu ČKD Polovodiče na své dnešní celozávodní novoroční schůzi projednali mimo jiné i usnesení, které bylo přijato na prvním českém sjezdu Svazu zaměstnanců v kovoprůmyslu.

Na schůzi bylo zdůrazněno, že všichni pracující našeho závodu se plně staví za usnesení našeho sjezdu, které považují pro sebe za plně závazné ve všech směrech.

Za zvlášť zásadní považují pracující našeho závodu požadavek, aby dosavadní předseda Národního shromáždění s. Josef Smrkovský se stal předsedou Federálního shromáždění ČSSR.

Pracující vycházejí při tomto svém stanovisku především z toho, že s. Josef Smrkovský svou dosavadní prací i postojem získal

důvěru drtivé většiny příslušníků obou našich národů jako představitel progresivních tendencí polednového vývoje.

V této souvislosti nepokládají pracující našeho závodu za objektivní požadavek tlumočený s. dr. Husákem ve vánočním projevu, protože zvláště z hlediska důvěry v budoucí vývoj celé naší republiky nepovažují národnost předsedy s. Smrkovského za rozhodující.

Celé období od ledna zaujímají pracující našeho závodu ve svých rezolucích zcela zásadní stanoviska k progresivnímu vývoji, který KSČ lednem zahájila, a dokázali, že nejsou žádnou pravičáckou skupinou, jak se pokouší zjednodušit s. dr. Husák.

Zvláště se cítí dotčeni proto, že své stanovisko v otázce předsedy Federálního shromáždění pokládají za plně demokratické, a to tím více, že jsou přesvědčeni, že stejný názor sdílí i kováci slovenských závodů.¹

Pracující našeho závodu jsou přesvědčeni, že toto stanovisko bude respektováno, a že nebude nutno přistoupit ke krajnímu řešení, vyplývajícímu z usnesení prvního českého sjezdu zaměstnanců v kovoprůmyslu o vyhlášení generální stávky.²

[...]b

Obdrží:

s. Josef Smrkovský, předseda NS ČSSR, redakce Práce, redakce Kováku, ÚV KSČ, ÚV svazu zam. v kovoprůmyslu, Čsl. televize, Čsl. rozhlas

Archiv FS ČSFR, R 197, k. 8.

a Předtištěná hlavička s emblémem ROH, adresát a vpravo datum.

1 Srov. dok. č. 9, pozn. 4.

2 Když 3. ledna 1969 vyjadřovali obdobné stanovisko zaměstnanci generálního ředitelství ČKD, formulovali je s jakýmsi ostychem před slovem stávka. Svou rezoluci končili taktó: „Žádáme Vás, soudruzi poslanci, abyste v případě, že přijde tato otázka, která je velmi aktuální..., na pořad jednání Národního shromáždění, vzali naše stanovisko, které je totožné s jedním ze závěrů odborového sjezdu kováků, v úvahu.“ – *Archiv FS ČSFR, R 197, k. 8.*

b Za pracující ČKD Polovodiče: razítko ZV ROH a podpis předsedy.

14

1969, 3. ledna, Bratislava. – *Fyzikálny ústav SAV predsedovi Národného shromáždění. Dopis vyjadřující důvěru a podporu jeho kandidatury.*

Vážený pán predseda,

dovoľte nám, pracovníkom Fyzikálneho ústavu SAV v Bratislave, zaželať Vám do nového roku, ktorý začíname v znamení nového štátoprávneho usporiadania, veľa úspechov vo Vašej zodpovednej práci.

Vaša práca v minulom období ako aj Váš úprimný vzťah k nám Slovákom v nás vzbudzuje nádeje, že vo funkcii predsedu Federálneho zhromaždenia budete jednou zo záruk toho, že ľudské princípy pojanuárového vývoja nebudú v budúcnosti deformované. Ubezpečujeme Vás preto o našej plnej dôvere a podpore.^a

Za pracovníky FÚ SAV
predseda ZV ROH

[...] ^b

Archiv FS ČSFR, R 156, k 7.

---

a Celý tento odstavec príjemce silne červeně podtrhl.

b Razítko ZV ROH. Vlevo dole datum: 3.1.1969.

15

1969, 3. ledna, Karviná. – *ZO KSČ, ZV ROH a vedení Okresní správy silnic v Karviné předsednictvu Národného shromáždění. Rezoluce vyjadřující odhodlání vstoupit do stávk, bude-li odvolán kterýkoliv ze čtyř vedoucích politiků. Originál, A4.*

[...] ^a

Rezoluce

ze společného zasedání ZO KSČ, ZV ROH a vedení Okresní správy silnic v Karviné.

K současné vnitropolitické situaci prohlašujeme:

1. Požadujeme zlepšení informací o situaci v politickém životě. S obavami hledíme do budoucích dnů v důsledku údajných kadrových změn ve vedoucích funkcích.

2. Plně podporujeme soudruhy: s. prezidenta Ludvíka Svobodu, s. Dubčeka, s. ing. Černíka a s. Smrkovského, kteří mají plnou naši důvěru a jsou neúnavnými uskutečňovateli polednové politiky podle přání celého národa.

Současně vyslovujeme nesouhlas s požadavkem s. Husáka, aby ve funkci předsedy Národního shromáždění byl Slovák. Jeho stanovisko vychází z nenormálních hledisek, které v minulosti napáchalo tolik zla a způsobilo nejednou konfliktní situaci.

3. Všichni pracující našeho podniku požadují, aby dosavadní čelní představitelé setrvali ve svých funkcích. Dojde-li z jakýchkoliv důvodů k odvolání některého ze soudruhů, plně se postavíme za rezoluci delegátů 1. sjezdu Českého odborového svazu pracovníků dopravy a silničního hospodářství, rezoluci kováků, vysokoškolských studentů a budeme všemi prostředky bojovat za oprávněné požadavky pracujících, včetně stávků.

Prosíme, abyste při této příležitosti tlumočili vedoucím státním a stranickým činitelům ta nejlepší přání do roku 1969.

[...]b

Archiv FS ČSFR, R 176 k. 7.

a Adresát: PNS Praha.

b Datum a razítka s podpisy v pořadí: ZO KSČ, vedení OSS, ZV ROH.

16

1969, 3. ledna, Praha. – *Prohlášení předsednictva ÚV KSČ k situaci vzniklé sporem o obsazení funkce předsedy Federálního shromáždění.*

Prohlášení předsednictva ÚV KSČ k současné politické situaci.^{1a}

Předsednictvo ÚV KSČ projednalo na svém zasedání [...]b 3. ledna 1969 současnou politickou situaci. Obrací se ke všem občanům, ke komunistům, k^o členům Revolučního odborového hnutí

a společenským organizacím^d Národní fronty s tímto prohlášením:

Politika, kterou začala uskutečňovat Komunistická strana Československa od zasedání svého ústředního výboru v lednu minulého roku, získala aktivní podporu rozhodné většiny lidu.^e Vedení strany i odpovědní činitelé našeho státu jsou odhodláni i nadále v ní pokračovat a překonávat přitom jak nedostatky v její realizaci, tak protisocialistické tendence, které jsou cizí jejím cílům.^f

Toto odhodlání znovu potvrdil ÚV KSČ v usneseních přijatých na plenárních zasedáních v listopadu a prosinci minulého roku.^g Rozvoj všech hodnot, které byly v polednovém období hybnou silou skutečného socialistického pokroku, závisí nyní především^h na důsledném plnění listopadové rezoluce. Politické vedení společnosti chce takto vyjádřit podmínky pro činnorodou práci ve všech oblastech společenského života, pro řešení úkolů, kteréⁱ pro svou naléhavost nesnesou již odkladu. Chceme dát každému^j jistotu, že to, co jsme si v minulých měsících předsevzali, dokážeme praktickými činy postupně uvádět do života.^k

Uskutečňovat tyto programové cíle můžeme jen tehdy, když promyšleným postupem ve vnitřních i vnějších vztazích vytvoříme tolik potřebné ovzduší klidu a tvůrčí práce. Společnost nemůže trvale žít a pracovat zmitána v rozporech a napětích^l na pokraji politické krize, v níž i malicherné příčiny mohou vyznít v tragický konflikt.

Proto žádný odpovědný občan nemůže mlčky přihlížet k tomu, že takováto nebezpečná situace v poslední době vzniká. V posledních týdnech se rozvinuly široké akce, které vyvolávají^m nedůvěru vůči stranickému a státnímu vedení a vyhrocují problémy, jež by ve svých důsledcích mohly ohrozit základní zájmy našich národů a našeho státu. Jsou kladeny různé ultimativní požadavky,ⁿ které vyvolávají trvalý neklid ve veřejnosti, jítří city a vzbuzují emoce, jež mohou být snadno zneužity proti skutečným zájmům našeho lidu.

Tyto činy ženou naši společnost do konfliktů, jejichž důsledky si iniciátoři ani nedovedou představit, pokud si je ovšem sami nepřejí. Považujeme proto za nutné upozornit občany na vážnost situace a na důsledky, k nimž by mohly vést jakékoliv neuváže-

né kroky, které – byť by se i vydávaly za podporu polednové politiky – mohou její provádění ve skutečnosti jen ohrozit nebo znemožnit.

Je politováníhodné, že v dnešní situaci, která vyžaduje uvědomělost, kázeň a rozvahu, rozvinula se kampaň kolem obsazení funkce předsedy Federálního shromáždění, kampaň, která nebere zřetel ani^o na citlivost národnostních vztahů, ani na nutná pravidla demokratického života. Tato kampaň přerůstá své deklarované cíle a otevírá prostor pro působení extrémních sil, které by mohly manipulovat i dobře míněnými snahami poctivých lidí. Za zvlášť zneklidňující považujeme, že se rozněcují spory mezi našimi národy; že se na základě zkreslených informací vedou útoky proti jednotlivým politickým představitelům; že se dokonce vyslovují hrozby stávkou, ačkoliv tento prostředek je zcela neodůvodněný.[...]P

Naše společnost prokázala, že je schopna vyřešit cestou jednání a dohody mnohem složitější problémy. Tak tomu bude jistě i v tomto případě, když bude rozhodovat rozum, pocit odpovědnosti a vůle po dohodě a nikoliv neuvážené nebo uměle rozjitřované vášně.

Předsednictvo ÚV KSČ rozhodně odmítá neopodstatněné domněnky a tvrzení, které vnucují veřejnosti názor, jako by návrh slovenských orgánů na obsazení funkce předsedy budoucího Federálního shromáždění byl výrazem politické nedůvěry některým vedoucím funkcionářům, jako by nešlo o kolektivní názor stranických a státních orgánů na Slovensku, ale o osobní postoj soudruha Gustáva Husáka, jehož osoba je různými způsoby znovu vystavována křivým nařčením. Pokud jde o osobu soudruha J. Smrkovského, předsednictvo ÚV KSČ prohlašuje,^q že se nezakládají na pravdě dohady o snaze odstranit soudruha Smrkovského^r ze stranických a státních funkcí a vyloučit jej z politického života, jak to již bylo zdůrazněno na zasedání ústředního výboru v prosinci minulého roku.

Každý občan má nezadatelné právo podílet se demokratickými cestami na tvorbě politiky. Právo však znamená i odpovědnost. Je lehké rozpoutat hnutí, ale je těžší nést jeho důsledky. Žádáme proto všechny instituce, orgány a společenské organizace, aby si svou odpovědnost uvědomily a podle ní jednaly.

Připomínáme tuto odpovědnost zejména hromadným sdělovacím prostředkům – tisku, rozhlasu a televizi. Ony ovlivňují a formují veřejné mínění a veřejnost od nich právem očekává vysokou míru politické vyspělosti.

Považujeme za nezbytné prohlásit, že v poslední době se objevují ve sdělovacích prostředcích vystoupení, která jsou s tímto posláním v rozporu. Místo⁸ podpory závěrům listopadového a prosincového pléna ÚV rozvíjejí se v tisku, v rozhlase i v televizi kampaně, které narušují jednotný postup strany a společnosti. Tak dochází k opakování situace, jíž⁴ jsme byli svědky po dubnovém a květnovém plenárním⁴ zasedání ústředního výboru strany^v v loňském roce [...].^x

Listopadová rezoluce je diskreditována nejrůznějšími cestami. Staví se do umělého protikladu s Akčním programem; některé neuvážené invektivy komplikují vztahy s našimi spojenci. Nedosáhneme-li brzy rozhodné nápravy, může to vážně vyhrotil politickou krizi v naší zemi.^y

Co dnes naše země potřebuje, je klid, činnost a tvůrčí práce, praktické činy. Vedení strany a státu je rozhodnuto k tomu vytvořit [podmínky. Očekává přitom plnou podporu veřejnosti pro úsilí, které umožní pokračovat v nastoupené cestě, jež povede k dalšímu upevňování jednoty naší republiky, k dalšímu rozvoji socialismu v naší vlasti.]^z

Práce 6.1.1969, s. 1, 2.

1 S výjimkou stručného hodnocení J. Vančury (*c.d.*, s. 125) nezaujala dosud literatura k tomuto prohlášení stanovisko. Je to dokument, který vyjadřuje stav anémie politického aparátu. Jeho rovnováha byla narušena. Staré přestalo platit a nové se ještě neustavilo. Starý aparátnický styl se obnovuje, podřizuje se vítězi, ale nemůže dost dobře pominout hnutí. Proskripce ještě nenastaly, ale očekávají se. Nepodařilo se dosud zjistit, kdo z PÚV text koncipoval, ale jisto je, že anemická situace mu vtiskla i po formální stránce logickou labilitu. Z útržkovitých poznámek pořázených na zasedání PÚV KSČ je také zřejmé, že ani stoupenci reformního proudu nezaujmali k situaci a k prohlášení jednotný postoj. Např. V. Slavík konstatoval, že „jde o určité odstranění s. Smrkovského“ a že „Stanovisko více zjišťí situaci“. Měl výhrady ke „Stanovisku“ a navrhol „okamžitě svolat plénum ÚV“. O. Černík mluvil o nezadatelném právu slovenského národa a o tom, že J. Smrkovský nebyl pozván do Kyjeva jen „shodou okolností“. Situace ve sdělovacích prostředcích je podle něho „jako před srpnem“. Doslova pak řekl: „V pondělí [nás čeká] stávka na podporu Smrkovského. Kdo [si] to vezme

na odpovědnost? Někdo si to přeje, aby došlo... ke krizi. Já v takovém vedení nechci sedět. Buď všichni jako jeden – nebo dělat dvojí politiku.“ E. Erban vyslovil požadavek, aby se upustilo od formulace „muži ledna“ a řekl, že si hluboce váží J. Smrkovského, ale „kdyby pokračoval vývoj posledních dnů, musel bych se od něho distancovat“. G. Husák přirovnával situaci k srpnové krizi a L. Svoboda podle heslovitého záznamu doslova prohlásil: „Srpen sjednotil nás – nezapomeňte, jak jsme se sešli na Hradě a jak jsme byli jednotni... a postavili požadavek: do Moskvy... ale jak to vypadá teď – nejsme jednotni ve straně. Kdo se o to zasloužil, že rozkládá stranu i republiku, že mezi čes. sloven. národem nedorozumění? Západ – dobře organizovanou prací zneužívá s. Smrkovského...“ – AÚV KSČ 02/1, sv. 87, Poznámky pro zápis o jednání PÚV KSČ z 3.1.1969, s. 7-61.

- a V archivu ÚV KSČ se zachoval strojopis schváleného znění s několika rukopisnými korekturami. Jestliže přetiskují Prohlášení zveřejněné v denním tisku, činím tak proto, že mělo širokou publicitu, a tím i možnost ovlivnit běh událostí. Odlišné formulace originálu, které dávají naopak nahlédnout do zákulí celého jednání, uvádím v textových poznámkách.
- b dne.
- c Vypuštěno.
- d společenských organizací.
- e Politika, kterou zahájila a začala postupně uskutečňovat Komunistická strana Československa od zasedání ústředního výboru v lednu minulého roku, si získala aktivní podporu rozhodně většiny našeho lidu.
- f ... jsou odhodláni i nadále ji uskutečňovat a překonávat přitom jak nedostatky v její realizaci, tak jejím cílům cizí protisocialistické tendence.
- g Tato věta je připojena ještě k předchozímu odstavci a zní: ... ÚV KSČ ve své rezoluci přijaté na plenárním zasedání v listopadu minulého roku.
- h V původním návrhu „jedině“. Dodatečně však škrtnuto a přepsáno perem na „především“.
- i Dále věta zní: již nesnesou odkladu.
- j Chceme dát všemu lidu...
- k v život.
- l napětí
- m Mezi slova „které“ a „vyvolávají“ bylo původně vsunuto: „záměrně či neuvážně...“, ale při korektuře škrtnuto.
- n Za slovem požadavky původně vsunuto „a jiné a podobné akce“, ale při korektuře rovněž škrtnuto.
- o Dále věta pokračovala: na vážnost doby, ani na citlivost...
- p a odporuje zásadám demokratického života.
- q chce předsednictvo ÚV KSČ prohlásit...

- r Dále věta pokračuje: z dosavadních funkcí, vyloučit jej z politického života a z aktivní účasti na plnění závěrů listopadového a prosincového pléna ÚV.
- s ... v rozporu, takže místo podpory závěrů listopadového a prosincového pléna ÚV rozvíjejí kampaně, které narušují jednotný postup strany a znovu vyvolávají neklid.
- t jež
- u Vypuštěno.
- v Vypuštěno.
- x Znovu existuje reálné nebezpečí, že politika prosazovaná ústředním výborem strany bude zkreslená a může se ocitnout ve slepé uličce.
- y Tento odstavec v archivním originálu není.
- z ... podmínky, přijmout nezbytná opatření. Očekává, že přitom najde podporu převážné části veřejnosti pro ty své kroky, které nám umožní pokračovat v nastoupené cestě.
- Předsednictvo ÚV KSČ připomíná všem komunistům, že podle listopadové rezoluce je nepřijatelné organizovat v rozporu se stanovami strany nátlakové skupiny a akce. Bojovat proti tomu je úkolem komunistů na všech úsecích.
- Obrácíme se na všechny občany, komunisty i nekomunisty, s naléhavou výzvou, aby postupovali rozvážně a odpovědně a nepřipustili nic, co by mohlo mít těžké důsledky pro náš další vývoj.
- Jsmo přesvědčeni, že všichni budeme usilovat o vytvoření takových podmínek k práci a rozhodování, aby náš jednotný postup přispěl k dalšímu upevnění jednoty naší republiky, k dalšímu rozvoji socialismu v naší vlasti.
3. ledna 1969 Předsednictvo ÚV KSČ

17

1969, 5. ledna, Praha. – Text rozhlasového a televizního projevu, kterým se Josef Smrkovský obrátil na dělnictvo, aby nevstupovalo do stávků na podporu jeho kandidatury do funkce předsedy FS.

[...]ª

Předstupuji před vás shodou okolností právě v den prvního výročí od skončení nezapomenutelného lednového zasedání ÚV strany v roce 1968. Pro naši zemi to byla událost z rodu těch, o kterých náš velký básník Jan Neruda psal: „Čas oponou trhnul a změněn svět.“ Uplynul rok – jeden z nejbouřlivějších a nejpřevratnějších, jaké jsme zažili. Leden vstoupil do dějin. Pro všechny z nás, pro všechny lid stal se životodárnou hodnotou, zdrojem nadějí, ale i sporů, obav a napětí.

Je to přirozené. Žádné velké společenské hnutí se neobejde bez rozporů, bez kroků vpřed i vzad, bez výstřelků a bez napětí. Platí to pochopitelně i pro nás: v posledních týdnech – jak vidno i z prohlášení předsednictva strany, které jsme v sobotu přijali a které znáte – to platí dvojnásobně.¹

Víte stejně dobře jako já, o čem je řeč. Protože se v tomto sporu zcela bez vůle a přičinění dostala do popředí i má osoba, respektive funkce předsedy Federálního shromáždění, nechtěl jsem se v této věci nijak angažovat. Mám-li se dnes vyslovit a říci, co si myslím a o čem uvažuji – musím hovořit do jisté míry osobně; prosím proto za prominutí.

Asi stejně jako soudruzi Svoboda, Dubček či Černík, prostě jako všichni ti vedoucí představitelé, s nimiž je nerozlučně spjato uskutečnění naší politiky, dostal jsem v těchto týdnech sta rezolucí a dopisů a také blahopřání k Novému roku, navštívila mne řada delegací s projevy sympatií, důvěry a podpory. Vidím v nich nejen ocenění mé práce, ale projev důvěry v každého, kdo plní polednovou politiku. Ocenění činnosti Národního shromáždění, jemuž mám čest předsedat, a především důkaz podpory vedoucí síle společnosti, naší straně a její politice. Osobně si těchto projevů vážím a z celého srdce za ně touto cestou děkuji.

Z vašich upřímných projevů vidím, co vás těší a co trápí. Chtěl bych – jak jsem zvyklý – mluvit také tak, protože jsem se už dost poučil, že otevřená řeč je nejlepší i v nejchoulostivějších otázkách, má-li se upevňovat důvěra mezi lidem a vedoucími činiteli a orgány.

Včerejší naše prohlášení naznačuje, že jedním ze zdrojů současného politického napětí jsou mimo jiné četné nejasnosti, které vnášejí do veřejnosti neklid. Chci proto začít s některými fakty, které byste měli znát.

Především vzhledem k otázkám, které jsou kladeny zejména v české veřejnosti, byly výkonný výbor i předsednictvo strany na své včerejší schůzi zodpovědnými soudruhy opětně, tak jako již v prosinci, ujištěny, že nikde nebyly přijaty žádné závazky, které by se týkaly i mých stranických a státních funkcí. Soudruzi, kteří k vám budou mluvit po mně, se o tom ještě zmíní.²

Za druhé: na téže schůzi slovenští členové předsednictva důrazně potvrdili, že jejich požadavek, aby jedna ze špičkových

státních funkcí byla obsazena představitelem slovenského národa, nemá žádnou jinou než národní motivaci a že také není – jak se konstatuje i v prohlášení předsednictva – projevem nedůvěry vůči některému z vedoucích politiků. A rovněž tak, že to je pouze návrh pro další politická jednání. Toto ujištění považuji za základ k posouzení a vyjasnění situace.³

Vyplývá z nich i mé stanovisko. Vycházím z téhož hlediska, které jsem před rokem zdůraznil na lednovém zasedání ÚV strany a jehož jsem se důsledně přidržel v celé své stranické i parlamentní činnosti: je především povinností i většího, silnějšího národa českého a jeho politiky, aby v tomto státě byla respektována všechna práva bratrského slovenského národa včetně jejich personálního vyjádření. Myslím, že přijetím federálního zřízení, které Slovensko vytyčilo jako nejvhodnější formu soužití s národem českým, tuto povinnost se ctí plníme. V praktickém uplatňování těchto zásad nemohu ani já být nedůsledný.

Považoval bych za nešťastné, kdyby právě vstup do federace byl poznamenán spory a konfliktem. Víme dobře, jak důležité jsou ve všech věcech právě jejich počátky, které namnoze předurčují celý další vývoj. Skutečně dobré vztahy mezi Čechy a Slováky nejsou pouze jedním ze základů naší politiky, z jehož narušení by těžili jen ti, kteří by se chtěli vrátit před Leden. Tyto vztahy jsou základem celého státu. Z dějin víme, že jejich porušení ohrožovalo vždy samu jeho existenci. Proto nikdo z nás, vy ani já jako politik, jemuž jste svěřili spoluodpovědnost za osud státu, nesmíme dopustit, aby česko-slovenský vztah, který se díky Lednu, Akčnímu programu strany a federalizaci stal lepším než kdykoli před tím, byl narušen.

Snažme se proto najít státu, socialismu, polednové politice prospěšné řešení. To znamená vzájemně chápat své problémy: v Čechách a na Moravě chápat, že Slovensko v historii nemělo s českou politikou vždy nejlepší zkušenost; na Slovensku zase chápat nevyřešené a znervózňující obtíže teprve se formující národní politiky české. Budeme-li z obou stran takto k věci přistupovat, jistě potřebné řešení nalezneme. Podařilo se nám to od loňska nejednou – nejen v národnostních vztazích a těžších, komplikovanějších situacích, musí se nám to podařit i teď. Ne

konflikt, ale společné, konsolidující řešení je kategorickým zájmem dneška.

Pevně věřím, že na ústředním výboru strany, který se má vbrzku sejít, v parlamentě i obou národních radách nalezneme řešení, jež přinese prospěch společnému našemu státu a rozvoji socialistického řádu. Toto řešení musíme ukázněně vyčkat a respektovat je.

Pro mne osobně je to otázka bez diskuse. Mluvím-li o demokracii, zákonnosti a právu, je i pro mne rozhodnutí kompetentních orgánů závazné.

Co tvoří praktickou náplň prospěchu naší země, je, myslím, také jasné a v prohlášení předsednictva je to znovu a důrazně podtrženo. Je to – stručně řečeno – polednová politika.

Její kladná podstata, obsah a schůdná cesta, jež nás v dnešních podmínkách k jejímu naplnění může dovést, byla formulována v listopadové a prosincové rezoluci ústředního výboru strany. Od toho nemůžeme ustoupit – nikam a na žádnou stranu. O principech jsme mluvili mnohokrát.

Jde o to, že se politické dění u nás uskutečňuje za vedoucí úlohy Komunistické strany Československa, vnitřně demokratické, která se opírá o obecně uznávanou svoji autoritu, plynoucí z jejího programu a činnosti jejích členů, která pevně zabezpečuje socialistickou moc a zejména se opírá o těsný svazek s lidem, o jeho důvěru. Jde dále o to, že všechny sociální skupiny a třídy v naší společnosti uznávají za rozhodující a vůdčí sílu dělnickou třídu, která především nese na svých bedrech odpovědnost za rozvoj socialistického řádu v naší společnosti, která není jen a nesmí být jen silou pracovní, ale stejně tak i silou politickou. Jde dále o to, že na rozhodování všech věcí společných se musí účastnit všechen lid, sdružený v Národní frontě, lid, který svou aktivitou zajišťuje, aby se život země a společnosti utvářel podle jeho představ a přání, v souvislosti s jeho vůlí, jeho právy, ale i povinnostmi a zákony. Dále pak jde o to, aby Československo bylo skutečným domovem a vlastí všech národů a národností, která svá rovná, nezadatelná práva naplňují prostřednictvím federativních orgánů státu. Neoddělitelnou podmínkou zdaru toho všeho je prosperující hospodářství, kde jsme započali s prováděním nutné reformy a potřebných

strukturálních změn, bez kterých bychom se vpřed nepohnuli. Konečně jde o to, že jasným principem, zásadou státní politiky je proletářský internacionalismus, snaha žít v míru, přátelské spolupráci a vzájemném porozumění se všemi mírumilovnými státy, což platí především o našich spojencích, zemích socialistických, v první řadě pak o těsném vztahu k Sovětskému svazu, bez něhož – pochopte to prosím všichni, zleva doprava a zprava doleva – naše socialistická republika v tomto rozděleném světě prostě žít nemůže.

To je – snad se nemýlím – ona pozitivní podstata polednové politiky odpovídající tužbám lidu, pro mne osobně je to více než politika, je to také mé životní krédo – nic jiného nechci a nemohu dělat.

Neoddělitelnou součástí této politiky je ovšem i zdánlivě prostá, ale ve skutečnosti nejtěžší otázka: Jak? Obecně na to lze odpovědět snadno: Řekli jsme už mnohokrát, že všechny problémy chceme řešit zásadně, klidně a slušně, kulturně a demokraticky, to je – socialisticky. Jsme přesvědčeni, že to při úrovni, uvědomění a vyspělosti našich lidí, zejména při vyspělosti naší dělnické třídy, tímto způsobem jde a půjde.

Každý uzná, že demokratickým metodám a vztahům se nejlépe daří v dobách stability, klidu, prosperity, rozmachu. Naproti tomu doby společenského napětí, kolizí, konfliktů či hospodářských obtíží vytvářejí jakési havarijní situace, které vyvolávají tendence sahat k nouzovým prostředkům, síle, moci – a toho se musíme ve společném zájmu vyvarovat.

Cestu, jak překonat období nejistot a napětí a jak postupně dosahovat stability, klidu a rozmachu, ukazuje rezoluce listopadového zasedání ÚV KSČ. To je východisko, které nejen chceme, ale od něhož již kráčíme vpřed. Na prosincovém plénu jsme přijali řadu konkrétních opatření pro rozvoj naší ekonomiky, obdobně chceme nacházet pozitivní řešení i v oblastech dalších.

Proto vás naléhavě prosím, abyste takovémuto pozitivnímu řešení napomáhali, abyste nečinili nic, co by je ohrozilo. Mám tím na mysli zejména heslo stávky, které se v některých rezolucích objevilo.⁴

Vím dobře, co je to stávka, že je to stará zbraň dělnické třídy, a vím také, že to vždy byl až poslední prostředek. Je u nás taková krajní situace, aby se takto řešily problémy? Berme v úvahu, co to dnes znamená pro náš stát, jeho vnitřní stabilitu i mezinárodní postavení. Jak může reagovat naše vedení, co může dělat, jak může v takovém napětí pracovat.

Včerejší prohlášení předsednictva strany varuje před činy, které by mohly mít následky, jež nikdo nemůže předpovídat.⁵ Já vás o to prosím, naléhavě prosím, aby každý v této chvíli velice pečlivě uvážil každý krok: zodpovědnost občanů, kolektivů a organizací, dělníků, rolníků, inteligence, studentů a naší mládeže vůbec, není o nic menší než odpovědnost vedoucích činitelů, orgánů a institucí – tato spoluodpovědnost je také jedním z požadavků a výsledků polednové politiky. Vážme proto pečlivě každý krok.

Jistě mě dobře chápete, že to, co tady říkám, není volání proti občanské a politické aktivitě, bez které je jakékoliv pokračování polednové politiky stejně nepředstavitelné. Je to jen výzva k úvaze o důsledcích, vhodnosti a míře věcí a činů.⁶

Velmi vás prosím, abyste o mých slovech vážně uvažovali – jsou míněna poctivě a upřímně. Úspěch naší politiky potřebuje dnes opravdu státnickou rozvahu a rozhled, které jste už nejednou tak skvěle prokázali.

Každý z nás si v těchto dnech mnohokrát přál šťastný, klidný a spokojený rok. Také já vám – i sobě – to ze srdce přeji. Začně-li klidně a důstojně, máme větší naději, že šťastný bude i nadále.

Práce 6.1.1969, s. 1, 3.

a Stručné redakční oznámení o proneseném projevu.

- 1 Viz dok. č. 16. PÚV KSČ si ovšem uvědomovalo, že jeho prohlášení samo situaci neuklidní. Přímou to vyjádřil J. Špaček, který při jednání 3. ledna řekl: „Nebude dost účinné toto prohlášení, když Smrkovský nevloží svou autoritu na váhu a neřekne: lidé, neblbněte.“ – *AÚV KSČ*, 02/1, cit. zápis, s. 32.
- 2 Dalším ohlášeným projevům už sdělovací prostředky nevěnovaly pozornost.
- 3 O. Černík v diskusi o Prohlášení PÚV KSČ z 3.1.1969 k této otázce řekl: „Vedení slovenské strany přijalo rozhodnutí 20. 12. – proč to Češi nekvitovali – to se Slováci mají na to dívat(?). ÚV KSČ přijal stanovisko 22.12. My

- jsme říkali, že se to musí zastavit. Musíme přijmout stanovisko.“ – *AÚV KSČ*, 02/1, cit. zápis, s. 13.
- 4 Viz dok. č. 5, pozn. 3; dok. č. 8, pozn. 2; dok. č. 10, 11, 13, 15.
  - 5 „Dalekosáhlé“ či „nedozrnlé následky“ – to byla základní a v klíčových situacích snad jediná argumentace pro podpis moskevského protokolu a pro vše, co z toho vyplývalo. Frekvence těchto slov byla ovšem tak veliká, že pozbývala významu. Prohlášení PÚV KSČ z 3. ledna (viz dok. č. 16) jich užívá jen s nepatrnou obměnou. Mluví o konfliktech [stávce], „jejichž důsledky si iniciátoři ani nedovedou představit“. Ve vedení KSČ měly tyto představy různá pozadí. Jinak si je vykládali představitelé vyložené kolaborace, jinak reformní vůdci. I Alexander Dubček se domníval, že může dosáhnout dohody s Moskvou a pokračovat alespoň v okleštěné reformě, dokáže-li, že má situaci v rukou. (Viz Mlynář, Z.: *c.d.*, s. 269.) Proto byli i on i Josef Smrkovský proti stávce a jakékoliv konfrontaci.
  - 6 Sám o těchto věcech spolu se svými poradci uvažoval. Jak? O tom svědčí koncept jeho projevu k zhodnocení politické kampaně kolem kandidatury na funkci předsedy FS. Říká se tu: „...akutní postup v dnešní těžké ‚realitě‘ velmi úzce souvisí s historickou otázkou opětného etablování revolučního socialismu jako vůdčí ideje mas a komunistů jako jejich vůdčí síly. Na tuto souvislost musíme dnes stále myslet, neboť existuje nebezpečí ztráty moci v důsledku dopuštění se omylů za minulé éry. Je snad momentálně překonáno (mocenské důsledky srpna), ale existovalo a v určité situaci se může opět objevit; – ale je i opačné nebezpečí – že totiž můžeme mocensky ‚vyhrát‘ akutní situaci, ale prohrát jako komunisté v této zemi historicky, kdybychom pouze ‚zůstali‘ u moci, nemajíce přitom vnitřní souhlas a důvěru společnosti a byli odkázáni pouze na udržování své pozice zvnějšku.“ – *Archiv FS ČSFR*, nezařazený materiál z ledna 1969, dosud bez signatury.